

Ю В І Л Е Й

«ЛЮБЛЮ СЛОВА ЧИСТІ Й НЕЛУКАВІ» (до ювілею Христини Керити)

Майже у кожного поета є твори про сутність мистецтва, природу і місію художнього слова. На думку Христини Керити, справжня поезія народжується із слів, здатних пробитися «до спраглої душі аж із глибин Космосу». Вона зізнається, що любить слово первозданно чисте, нелукаве, позбавлене «плебейства і хули», яке скроплює стражденну душу, освітлює «і горобину ніч». Із таких слів, стверджує поетеса, «народжується поезія». Це творчо-естетична програма творчості Христини Керити.

Кожен поет народжується з любові до рідної землі і її народу, це провідний мотив і її поезії. Не знаю, чи писала б Христина Керита вірші, коли б не народилася у мальовничому селі Драгово, що на Хустщині. 6 лютого 2025 року минуло 70 літ із тих пір, коли побачила світ. Її дитинство минуло на чистих водах ріки Терелбі, де світанок усміхався з-над високої гори Діл, а казкові кучеряві гори, вічнозелені ялиці дивували, вражали і захоплювали. Невимовна краса природи, цікаві розповіді батька Василя Федоровича, чарівні вишивки матері Марії Михайлівни, яка складала і виконувала свої коломийки, пробудили інтерес дівчини до творчості. Перші вірші були простими, наївними, інформативними, але з часом її перо поступово відточується, слово стає виразнішим, точнішим, емоційнішим.

У 1969 році, після закінчення восьмого класу, Христина вступила в Хустське медучилище. У Хусті при районній газеті працювала літературна студія, дівчина стала її членом. По закінченні медучилища з 1972 по 1976 рік Христина Керита працювала медичною сестрою хірургічного відділення Хустської районної лікарні. З часом прийшло розуміння, що поезія в її житті важить більше, ніж медицина. У 1976 році Христина Керита вступила на українське відділення філологічного факультету Ужгородського державного університету. Уже тоді мала підготовлену до друку збірку «Березневі заручини», яка з'явилася у 1981 році, це був рік закінчення навчання. Студентські роки Христини були продуктивними. Її вірші друкували журнали «Дні-

про», «Жовтень», альманах «Вітрила», збірники творчої молоді «Ранковий клич», «Калиновий спів», обласна і республіканська преса. У 1982 році Христину Кериту прийняли до Спілки письменників України. У 1983 році у видавництві «Радянський письменник» з'явилася її друга збірка «Чекання дива», а в 1989 – третя «Одкровення». Водночас допомагала початкуючим авторам, підтримувала творчу молодь, підготувала збірки творчості молодих авторів «Джерело» (1994), «Пролісок» (2001), «Ластівка» (1997), «Вітрила» (1999), «Світанок віку» (2001).

У 2001 році Христина Керита опублікувала поетичну збірку «На руїнах храму». Робота рятувала від невимовного болю, що поселився у серці з дня смерті чоловіка, поета Василя Вароді (1998). До шістдесятиріччя В. Вароді підготувала книжку його вибраних творів «З висоти соколиного лету» (2003), у яку ввійшли його вірші та спогади про нього.

У 2005 році побачила світ ювілейна збірка віршів Христини Керити «У зацінку літа», у 2008 – збірка для дітей дошкільного і молодшого віку «Ви чули про гнома?», у 2012 – з'явилася книжка її вибраних творів «У долонях світанку».

Мене захоплює в творах Христини Керити її вміння знаходити у звичайному, буденному щось незвичайне, створити цікавий ліричний сюжет, виразну рельєфну картину, знайти промовисту деталь. Це добре помітно у її пейзажній ліриці, яка настояна на цілющих джерелах історії і краси Карпат. Вони – органічна частина художнього простору її поетичного світу, порятунком від самотності і земних буднів. Поетеса сприймає світ через призму любові до Карпат, вони для неї – символ краси і вільного духу, «світлоокій дім», вісь, навколо якої обертається вся її творчість.

Карпати ваблять Христину Кериту своєю незвичайністю і казковістю, вони не тло, а конкретна реальність. Природа у її творах здебільшого нерукотворна, первісна. Погляд на природу у неї захоплено-романтичний або спокійно-зосереджений,



ніжно мрійливий, сповнений радістю відкриття живого світу. Природу вона змальовує як імпресіоніст. Символіка кольорів у поезії Христини вражає оригінальністю, свіжістю образного бачення, виражає різні душевні, емоційні та психологічні стани.

У палітрі кольорів Христини Керити домінують ніжні, світлі кольори, зокрема прозорий, ясний та білий. Прозорі – біла тиша («Дивні в горах наші зими»), ранішня роса («Подорожник»), сльоза («Настроєве»), душа, опромінена радістю, «прозоріє дзвінка, мов кристаль («Прозорішають води»). У неї «Сосни у білі світанні зорі несуть на раменах»), білий вранішній світ («Пропахли медами ранкові тумани»), зимові сні («Зимовий сон»). Світлим є ранки («В руках у нього промінь ще горів»), щасливі ночі, «опромінені радістю», сльози закоханої душі, яка втрачає найдорожчу людину («Одержима»). Світлий дім, у якому панує щастя («Пливуть сніги. Зима. І морозець»), дівочі сні («На межі весни і літа»). Світлі сльози Лесі Українки, що оплакує смертельно хворого Мержинського («Одержима»), щаслива ніч («Йшов до обрїю день»). Білий і світлі кольори – символи моральної, духовної чистоти, радості і мудрості.

Народжений день у віршах Христини Керити має здебільшого голубий колір, ранок торкається храму душі «пальчиком голубим» («Отак і живу»). Зорі зникають «в голубім розкриллі світанковім» («Жмуток світла скаламутив ніч). Голубий колір має освітлена сонцем рання тиша («Коли смерека струни вечерові»), голубою здається Христині Кериті дорога кохання («Щось демонічне є в тобі»). Голубий колір, який асоціюється з небом і водою, віщує надію, а синій нерідко сповнений тривогою. Синій колір мають грозові краплі («Учора вдарила гроза»), встояна вода («У ботанічному саду»), невідомі дороги («Час забув про моє існування»). Синява ранкова тремтить на віях коханого («Я поруч тебе в шепоті травинім»). Карпати здаються їй синьою квіткою «в розсипах роси» («Краю мій зелений, мій Почаїв»), сповнена передчуттям тривоги вода, стає «синім тягучим згустком».

Рідше використовує поетеса блакитний колір. Блакитним їй бачиться рік, зігрітий коханням, і голуба здивована днина («Під небесами лісу»).

Сивий – це колір печалі, болючих думок, спогадів і смутку («Біля тину жоржина боса»), відчай («Сон у чужому місті»), осінній дощ («А у вікні маленький кусень світу»), сірим каменем лягає на плечі втома («Колихала в обіймах пустку»). Сіра жорстока юрба, не спроможна збагнути високого почуття героїв поеми «Тисяча друга ніч»). Дощ у вікна сивим смутком б'є («А у вікні – маленький кусень світу»).

Рідше в ліриці Христини Керити зустрічаємо червоний колір. Він пов'язаний з вогнем, це колір радості, болю і страждання. Восени «вдягають черлене... молоді... гіллясті клени («Вмовкніть на хвильку, вухаті антени»). Вишні нагадують поетесі молодичь у почервонених хустках («Знайома хата. Тин. Дерева»). Червоно догорає обрїю у передчутті розлуки («Колообіг»), вічність чи хвилина без

коханого скочуються «палючим колесом червоним («Скотилась вічність чи хвилина»).

У збірці «На руїнах храму» часто з'являється чорний колір: чорні круки, чорне вороння, чорні хмари («Остання гроза»), чорна готика осіннього саду («Осінні дерева»). Від болю чорніють літа («Я не знаю, чи там...»). «Крізь темінь» пробивається «тиха луна» голосу коханого. Чорний колір символізує в ліриці Христини Керити біль, розлуку, тривогу, таємничість. Чорніють від німотного болю вуста баби Ганни («Журба»). Чорніє від чекання самотне гніздо на старій яблуні, чорніє літо, чекаючи осені («Відговорило, відсміялось»).

Христина Керита володіє даром поетичного живописання. Її світовідчуття, одухотворена споглядальність сповнені радісним зачудуванням. Персоніфікуючи світ, вона створила цікаві портрети кожної пори доби. У неї ранок, прокльонувшись у долинах світанку, вмивається росою. («В долинах світанку прокльонувся день»). Її лірична героїня боїться самотніх ранків («Баркасик сну уткнувся у причал»).

Є у Христини Керити неперевершені акварельні малюнки вечірньої пори. Вечір у келихи розливає огні («В руках у нього промінь ще горів»). Вечір змиває «кольори строкаті», настає тиша, яку час від часу будять цвіркуні і музика золотих клавирів («Сутінки»). В уяві поетеси вечір – татуйований індіанець, що «поціляє зорями в траву» («Вечірне небо, дивом заволочене»), вечірне небо нагадує їй синю гаму («Смерть Наливайка»).

Пейзажі вечірньої пори здебільшого умиротворені, сумовиті, з пастельними кольорами. Іноді вони мажорно озвучені, барвисті, як у вірші «Коли промінчик днини розстає». Тут старі дуби співають про Чугайстра, «дзвенять підкови золотим клинцем».

Христина Керита надзвичайно винахідлива в пошуках виражальних форм. Дивовижних казкові картини вона творить за принципами кінематографічного мислення. Неповторності надають цим малюнкам і кольорові епітети:

*Забувши клопоти тижднів,
Темінь щось вимальовує
Синім чарівним квачиком.
Стіни пливуть, зникають
Від того тонкого поруху,
Птаха рожсєва видзьобує
Сиві хмаринки вікон (1, с. 56).
(«Дивними вечорами»)*

Так може бачити природу людина з багатою фантазією, романтично захоплена навколишнім світом. Природа у віршах Христини Керити у постійному русі, у змінах, у розвитку, творенні, які знакують плин часу. Рух, розвиток у ліриці поетеси символізують птахи, крила, вітер. Лірична героїня Христини Керити чуває себе тугокрилим птахом («Час забув про моє існування»), думки нагадують птахів («Думки, мов птахи»).

Улюблені птахи Христини Керити – журавлі, лебеді, лелеки. Птахи, за українською міфологією, сполучають земний і небесний світ, вони символізують людську душу, мрію. Окрилена щаслива душа,

радість пливе і літає лебедем. Лірична героїня поетеси, що втратила коханого, – птах з одним крилом («За мить одну розсипався наш дім»). Летять звуки скрипки («На концерті»). Навіть самотність має крила.

Художню модель світу Христина Керита не уявляє без потоків, річок, струмків, які символізують душевний неспокій. Ріка у поетеси динамічна, як і саме життя, вона розхитує тісну тюрму берегів («Баркасік сну уткнувся у причал»). Ріка оплакує загиблих захисників Карпатської України, обмиває їхні рани («За ними вже відплакала рідня»).

Народження світу й оновлення природи Христина Керита пов'язує з образом весни, весняний колір вважає кольором життя. Тому закономірні у її «Травневому поверненні» образи зеленого лошати, зеленої пісні, яка вчувається у клекоті дощу, рясно-зеленого жита, розплетених трав і зелених верб. Весна пробуджує у поетеси піднесений святковий настрій, сповнює душу «передчуттям великого й святого». Цьому настуру відповідає бадьорий ритм і урочисті інтонації:

*Весна зеленим понеслась лошам!
Вже й клен зодяг свою врочисту тогу.
По вінця сповнена моя душа
Передчуттям великого й святого!* (1, с. 28).
(«Травневе повернення»)

Настрій радості передає танець, у Христини Керити «весна танцює з березнем заручини». Енергію радості виражають оплески («Конюшинки плещуть у долоньки»). При читанні віршів здається, що навколо весь світ співає, танцює, радіє. Він, поетичний світ авторки, – мальовничий, святковий, музичний, радіснодушний.

У палітрі звуків природи часто зустрічається дзвін, який передає відчуття радості і свята. У Христини Керити дзвінко виграють горіхи («Ніч підперла нашу стріху»), дзвенить щастям літня роса, видзвонює весну підсніжник («Підсніжник»).

Зміни в природі Христина Керита передає образами горіння палахкотіння. Палає вечір, мов зимовий птах («Зимовий сон»). Вона уміє слухати природу і чути її:

*Чуєте шурхіт – вдягають черлене
Два молоді і гіллясті клени,
Чуєте – пнеться навипиньки грибок!*
(1, с. 177).

(«Вмовкніть на хвилику, вухаті антени»)

Образний світ чи світотвір Христини Керити випромінює таке дивне світло, що мимоволі проймається ним, захоплюється фантазією, народженою язичницьким захопленням і любов'ю до природи. Ось починається гроза з громом і блискавкою. Цей стан природи постає в асоціативно-розкутій казковій формі, у багатстві моторно-зорових і слухових образів:

*Проїхав грім старенькою кареткою,
Поляскав блискавицею на став,
А вже хтось височенний трафареткою
На небі жовті айстри малював* (1, с. 182).
(«Проїхав грім старенькою кареткою»)

Тут що не образ, то щедра метафорична знахідка.

У Христини Керити своя образно-асоціативна лабораторія. Серед експериментальних засобів вона найчастіше використовує метафору, яка творить дивовижний поетичний світ. Метафора – засіб художнього світовідчуття, спосіб мислення, форма розгортання ідеї. Кожна метафора Христини Керити відзначається життєвою і художньою достовірністю. Умовно-асоціативна образність, предметно-зорова пластична конкретика увиразнюють картину, роблять її рельєфнішою і водночас казковою. Візьмім для прикладу поетично-драматичний малюнок грози:

*Злодійкувато уночі
Гроза долину молотила,
І вістря блискавок топила
В ріллі похилому плечі.
І реготала, веселилась
І бавилася досхочу,
А вранці на вербу схилилась,
Та й затремтіла од плачу* (1, с. 21).
(«Злодійкувато уночі»)

У весняних і літніх пейзажах Христини Керити домінує мажорний настрій, мотив сподівання, радість оновлення життя. Кожна пора року активна і діяльна. Весна проноситься в уяві поетеси зеленим дощем. Навесні душа по вінця сповнюється «передчуттям великого й святого» («Я можу все – любити, берегти»). Весна «танцює з березнем заручини» («Травневе повернення»). Весну озвучують лебедині ключі («Чуєте, мамко, знову весна»). Весна наворожила ліричній героїні Христини Керити кохання («Любов»). У весняних пейзажах панує здебільшого віталістичний дух. Але в житті ліричної героїні траплялися весни болючі, коли на шляху до сподіваного щастя вгрузала «в талу землю» («Отак і живу»).

Літо у Христини Керити повертається з базару, сідає коло обороту, попивши водиці з холодного потоку. Воно вирішило відпочити, роздало все деревам, птицям, лугам. Коли у світлоокому домі «меде літо», «статечно ходять по двору шпаки...».

Осінні пейзажі здебільшого сугерують мінорний настрій, асоціюються в ліриці Христини Керити з незбутими мріями («Таке гаряче листя восени»). Вони сповнені тихою задумою («Тиха осінь сльозинкою впала до ніг»), пригріченим спокоєм, викликаним усвідомленням згасання, проминальності усього живого. Асоціації з осінньою порою в людському житті озиваються світло-печальним настроєм. Наприкінці осені дні стають коротшими і холоднішими, вітри розносять пожухле листя. Картину пізньої осені створюють цікаві зорові і звукові образи:

*І я чую, як липи вночі
Тягнуть віти промерзлі до шибки.
І простуджено стогнуть поля,
Вітер листя пожухле збури,
Й виграє у вузьких димарях
Свої відьомські каламбури* (1, с. 20).
(«Пов'язали хустини липам»)

Христині Кериті до вподоби рання осінь із прив'яленою красою жоржин, із соняхом, забризканим сонцем («Зайома хата. Тин. Дерева»). Вона любить спостерігати, як відцвітає «барвистий ситчик літа», виблискує золотом жовте вбрання білокорі берези.

Художня модель світу в ліриці Христини Керити представлена й зимою. Народження зимового ранку нагадує казку. Коли зайнялося на світ, приходиться до хати блакитний кіт. Проливає чорнило на квітчасту скатерть, зникає – і все стає блакитне: «І стіл, і стілець... А старенький диван // Раптом фіалками вкрився» («Зимова казка»).

Христина Керита вміє відчувати природу серцем. У світі природи авторка знаходить цікаві аналогії. Проймаючись настроєм втомленої спекою землі, що чекає дощу, бачить, як схиляє в закурі свою голівку мак, в'януть жоржини, жовкнуть лозяні коси, як у молитовному чеканні грози («видибувають на ґрунь старенькі сосни («Спекота»)).

Карпатський космос Христини Керити густо заселений деревами, квітами і травами. Поетична світобудова лірики поетеси включає такі дерева Карпатського краю як дуб, ясен, клен, сосна, смерека, явір, липа, береза, верба, калина, горіх, вишня. Він завітаний підсніжниками, ромашками, мальвами, дзвіночками, фіалками, тюльпанами, жоржинами, любистком. Поетеса щаслива у тому квітковому дивосвіті.

Рослинний світ дає можливість мисткині створити яскраві картини, він сповнений багатством асоціацій, спілкування з ним – завжди радість. Вишні нагадують Христині Кериті «молодиць у почервонених хустках» («Зимова хата. Тин. Дерева»). Її лірична героїня відчуває себе золотим листком тополі, який тулиться до долоні коханого («Забуто дике шаленство грози»), маленькою травинкою на грудях землі («Подорожник»).

Антропологізація, живі образно-стильові сегменти розкривають загадкову душу природи. Персоніфіковані образи природи Христина Керита вміє наповнити суворою правдою життя. Черешня з однойменного вірша «висохла, зів'яла» і, взявши за руку «стерплю свою душу», подибуляла через зелений сад на кручу, щоб віддати себе на поталу самотності та безжальних вітрів. Щем від дочасності життя поетеса передає промовистою деталлю: «На вершку зелені дві черешні // Хиталися неначе дві сльози».

Лірика Христини Керити змушує проїнятися глибокою тривогою за долю того дивосвіту природи, який дарований Богом, замислитися над майбутнім планети Земля. Цей мотив на повну силу зазвучав у збірці «На руїнах храму».

У ліриці Христини Керити важливе місце займає соляна символіка. У її віршах присутні образи сонця, місяця, зір, які виконують важливу психологічну функцію, супроводжують щасливі міти життя і душевні драми. Образи небесних світил домінують у пейзажній та інтимній ліриці. Сонце у неї завжди добре, воно джерело світла, тепла і надій. Живе за людськими законами. Воно, як пудель,

біжить за вітром – пілігримом («Шляхами бродить вітер-пілігрим»), виглядає із-за віт струнких ялин («Стоять дуби такі сакраментальні»). Сонце – символ життєвої енергії, від його тепла розцвітають вродливі крокуси («Іванове диво»). Воно – символ радості і краси, супроводжує людину на всіх життєвих дорогах. Сонячною є творчість, сонце, що втомилось від грози, «ласкавим словом проситься у вірш» («Сивіють ген далеко оболоньки»).

Місяць – постійний атрибут вечірніх і нічних пейзажів. Він свідок зародження інтимних почуттів, повертає у снах коханого, що відійшов за межу життя («Як тільки небеса ясні запалють зорі»). А ще він здатний гарцювати, як вершник («Мозаїка віку»).

Діти сонця і місяця зорі є атрибутом інтимної лірики Христини Керити. Весняна ніч, мов зоряна, «освічує стежку до віч коханого» («Весняний біль»). Коли помирає близька людина – у прірву падає зірка («Дивлюсь на профіль гречаний»).

Солярні образи творять у ліриці Христини Керити своєрідний поетичний космос, солярна символіка у її творах різнопланова, солярний культ – основа світовідчуття поетеси.

Одним із ключових образів Христини Керити є час. Минущі і прудкі літа поетеса порівнює з неслухняними конями («Імпровізація»). Перебіг життя вона передає дієсловами минає, проходить, біжить, летить, пливе «усе минає і не буде вдруге» («Вже відгула весна. Осіння мжичка»), біжить, озиралась, вулиця («Знову дощ під вікнами журиться»). Категорія часу в ліриці Христини Керити пов'язана з архетипними образами швидкоплинної ріки і дороги, які передають динаміку життя.

Проминання часу – це завжди гіркота і смуток. Відчуття, що «Десь у зеленому безмежжі // Розгубилися літа», супроводжується мінорним настроєм. Усвідомлюючи, що минуле ніколи не повернеться, Христина Керита хотіла б, щоб воно приходило хоча б у сні. Минуле часто набуває у її поезії казкового характеру, пам'ять доповнює уява. У часи темнючі, «коли розум не прокинувся від сплячки», «Із левами хапались навкулачки // Нестримані такі чоловіки. // На мамонта відточували списа // А звір отой – не кузька, а гора» («Дарунок»).

Світ здається казкою, коли до ліричної героїні Христини Керити приходять кохання. У кохання весняний настрій, сповнений безмірною радістю:

*Мені весна тебе наворожила,
Коли в березах колородив сік,
Коли снага – у груди та у жили.
Я народилась з доторків твоїх (1, с. 21).
(«Любов»)*

Свідком і співучасником народження інтимного почуття й усіх пригод серця у ліриці Христини Керити є природа. Настрій природи і почуття ліричної героїні, зливаючись, творять довершений поетичний візерунок, увесь образний лад вірша сповнений спрагою любові:

*Я поруч тебе в шепоті травинім.
Тремтить на віях синява ранкова (1, 17).
(«Я поруч тебе в шепоті травинім»)*

Любовне почуття в поезії Христини Керити рідко буває безтурботним, ідилічним, здебільшого воно має драматичний характер, сповнене хвилюванням і болем. Звертаючись до обранця свого серця, вона зізнається:

*Боюсь єдиної біди –
Тебе в собі не загубити,
Тебе в тобі не обійти* (1, с. 17).
(«Із днів стрімкої круговерті»)

Більшість ранніх віршів поетеси про любов – це короткі ліричні етюди, що приваблюють особливою ширістю, емоційною насиченістю, розкутістю почуття, природно вільним плином думок. Як ширу сповідь серця, сповненого любов'ю і тривогою, сприймаєш зізнання: «Ховала очі, повні по вінця щастям, // Ховала очі, щоб не позаздрив вітер» («Пильнувала в долонях безмежну радість»).

Тут стільки глибокої і світлої ніжності, сердечного тепла! Щире, романтизоване почуття сусидить із жагою любові. Інтимна лірика Христини Керити щира, безпосередня, пронизлива, їй властивий високий етичний пафос. Кохання для поетеси – це свято душі, сплав щастя і тривоги. У цьому переконуюєшся, коли читає вірш «Ти вертаєш з доріг», сповнений ніжною пульсуючою інтимністю:

*І я боязко якимось
Хилюсь до твого плеча.
.....
Тремко пальці мої стікають,
Відкриваючи знову
Покірність твого волосся.
І так глибоко й дунко
Тиша над нами зітхає,
І так щедро і вільно
Радість у мені голосить* (1, с. 73).

Це лірика про спрагу кохання як квінтесенції життя. Є в цій мелодії кохання і печальна нота: «Радість в мені голосить». Ніжна, пульсуюча інтимність, природність почуттів, схиляння перед величчю кохання, обожнення коханого, замишування – характерні особливості лірики Христини Керити. Почуття її ліричної героїні сповнене глибоким емоційним напруженням, цю ніжну жагу любові, невгамовний порив до щастя, гарячий подих почуття відчуваєш, читаючи звернення до коханого:

*У тиху ніч мою прийди,
Як лист кленовий, у долоні
Дарунком долі упади!
В мою самотню і солону...
У тиху ніч мою прийди!* (1, с. 121).
(«У тиху ніч мою прийди»)

Цей ніжний натиск сугестії передають словесні повтори, порівняння та інтонація.

Кохання для ліричної героїні Христини Керити – таємниця серця, святе почуття, дароване Богом, яке знає гіркоту розлук, трепетне чекання і тиху надію на щастя. Без нього світ – незатишний і гіркий, воно багатовимірне. Це не лише щастя, але й смуток, біль, печаль, пов'язані з втратою коханого. Ці модуси екзистенції передають такі ключові образи, як згасання, плач, смуток, туга, ніч, виття вітру, сльози, осиротіле серце. Любовна лірика

Христини Керити балансує між любов'ю і втратою. Згадка про чоловіка, який так несподівано відійшов за межу життя, озивається в душі ліричної героїні глибоким болем. Ця втрата не відболить у серці, ця печаль «довіку не мене» («В минуле глянеш, наче зі скали»). Всупереч суворій логіці факту, вслухаючись у тишу, вона чує його легкі кроки («Пливуть сніги. Зима. І морозець»). Безодню жіночої туги, викликаной втратою коханого, передають погаслий обрій темна алея, погаслий день, самотня ніч, стомлена німа тиша, охриплий день, високий і печальний спів пташки. Їй хочеться хоча б на мить сховатися від болю. Біль самотності можна осягти розумом, а не серцем:

*Лиш розумом, не серцем осягла,
Що вже – одна, що не спинити болю* (1, с. 192).
(«Світ є...»)

Магнетичний заряд туги і болю лірики Христини Керити такий сильний, що мимоволі потрапляєш під його вплив. Поетеса вміє знайти образи, адекватні станом самотності, пам'яті кохання, самопосвяти, в яких просвітлюється її зболена ніжна душа. Анафора, хвилюючі звертання, мотиви-прохання творять виразний психологічний малюнок пам'яті, в якому органічно поєднуються мотив смерті й вічної любові:

*Я єдине прошу –
Залиши мені, рідний, пам'ять.
Я зумію підняти
турботи усі на горбу,
.....
Я на всі хвилювання
зумію накласти табу,
Але губи твої
я забути ніяк не зумію* (1, с. 191).
(«Я не знаю, чи там...»)

Ці чутливі, світло-емоційні рядки, сповнені безміром втрати з відчутно потамованим драматизмом, не можна читати без хвилювання.

Навколишній світ, що не вберіг коханого, не радує. Тому закономірне риторичне питання, сповнене непогамовним болем:

*Але чи буде
Мені треба
І сніг,
І сміх,
І той поріг,
Що твоє серце
Не вберіг?* (1, с. 120).
(«Ще буде сніг»)

У психологізації ліричного переживання бере участь природа. Хвилювання ліричної героїні Христини Керити передають тремтіння сині і заплакане серце. Коли ніч на обрії запалює зорю, мовчать слова і віщі птиці, мерехтіння свіч вичаровують із сутні й мрева «дивний профіль коханого». Десь на межі реальності й сну до неї пробивається дорожжений і зболений до дна його голос («Баркасик сну уткнувся у причал»).

Відчуття невимовного болю, розпачу від втрати найдорожчої людини посилюють алюзійні вгадування про його перебування в інших, невідомих

нам світах:

*Я не знаю, чи там,
у твоїх невимолених світах,
Сходить зірка вночі
і освітлює стомлене рам'я* (1, с. 191).
(«Я не знаю, чи там...»)

Кохання в поезії Христини Керити – духовна опора в житті, його квінтесенція. Приклади любові й доброти вона знаходить і в природі: «Цілюють бджоли запахущу липу», дощ «тихо, крадькома, щоб не знайшлися свідки, // В цілункові припав до теплих уст жоржин» («Обвуглювався день»).

Інтимна лірика Христини Керити – цікавий материк в українській любовній ліриці. Поезія Христини Керити балансує між тим, що відійшло, відшуміло, залишилося у сховищах пам'яті і прийдешнім. Тему пам'яті, якої торкнулася в перших книгах, поетеса поглибила у збірці «На руїнах храму». Авторка вважає, що маємо бути гідними нащадками наших славних пращів, які «від зла й наруги» берегли свій рід. Їх мужність і нескореність будять наше сумління, утверджують історичну свідомість.

Пам'ять у поезії Христини Керити зматеріалізована у замках, легендах, історичних подіях, біографіях видатних діячів історії та культури.

Минуле асоціюється в ліриці поетеси з казкою, яка завжди має щасливий кінець. У тій казці «Зло не уміло злитися // І завжди зникало кудись, // Опришки такі красиві, // Їх коники легкі в ході, // І ще світанки не сиві, // І ще батьки молоді» («Як гарно жилося у казці»).

Топонімія пам'яті в ліриці Христини Керити – широка, від античних часів до сьогодення. У просторі пам'яті присутні Дажбог, Перун, Стрибог, етруски, сармати, гуни, діячі культури, Бальзак, Леся Українка, Шевченко, Стус. Пам'ять й історія мають у ліриці поетеси неповторну барву і голос. Пам'ять виконує моральну, соціальну і націєтворчу функції. Пам'ять – це пережите народом, людиною, трагедія і динаміка життя.

Категорія «пам'ять» у трактуванні Христини Керити тісно пов'язана з такими категоріями, як «духовність», «совість», «патріотизм». Там, де Христина Керита говорить про долю України, морально-етичні категорії, нерідко зникає характерна для її лірики м'яка елегійність, слово стає гнівним, нещадним, публіцистично загостреним, пружним, афористичним. Гнів і обурення викликають у авторки доморошені іуди готові, менш ніж за тридцять продати («Вже топиться народ у словоблудді»), дволикі пристосуванці, які постійно змінюють маски. Тавруючи зло, поетеса утверджує нові соціальні ідеали. Її хвилює проблема нівеляції, руйнування духовних цінностей. Говорячи про наше сьогодення, Христина Керита нерідко вживає слово руїна. Руйнарами держави є злодії, ненаситні казнокради, які «Крадуть, терзають, тягнуть жили // І рвуть державу на шматки» («Колись був Давній Рим, Соократ»).

Душу ліричної героїні пече національне безпам'ятство:

Такий навколо розлад і полон...

*Нащадки ходять по святих могилах,
І пам'ять, мов сліпець, бредє селом.*

... ..

Як в людях більше нищого і злого,

То чи крізь них засвітиться майбутнє? (1, с. 149).

(«Коли смерека струни вечорові»)

На думку Христини Керити, об'єктивно оцінивши сучасність ми можемо передбачити майбутнє. Вона вважає, що совість сучасників може пробудити пам'ять про славних синів нашого народу, зокрема захисників Карпатської України («Вставайте, хлопці, час уже настав»).

Христина Керита – тонкий психолог й аналітик. У її поезії відчувається пристрасне прагнення до простоти, чіткості і передовсім намагання висловити зрозумілу й оригінальну думку. Вона віртуозно володіє народнопісенною поетикою. Фольклорні елементи допомагають розкрити душевні переживання її героїв. У фольклорно-асоціативному ключі написана «Стара весільна». У її основі – традиційний сюжет, характерний для українських народних пісень: мати віддає дочку за нелюба. Настрою нареченої відповідає музика: жалібно виграють, захлинаючись, гуслі, басовито й порожньо регоче бубон «всім гостям на втіху». З арсеналу фольклорної поетики Христина Керита запозичує коліскову мелодіку, стилістику і римування:

Ой, летіли співанки

Високо над хагу.

Наречена плакала,

Мов ішла на страту (1, с. 51).

Поезія Христини Керити вдало репрезентує глибинне жіноче світовідчуття, в якому особистісне домінує над колективним, уніфікованим. Домінуючими особливостями її письма є легкий ритм, використання діалогічних форм, запитання, вигуків, зменшувально-пестливих слів, поєднання реальності і казковості, тенденція до імітації усного мовлення, ліризм, емоційність, сповідальність тону. Ознаками фемінності її лірики є увага до внутрішньої сутності людини, поєднання свідомого й підсвідомого, а ще – теми дому, родини, дітей. У творах Христини Керити представлені різні типи жінки: жінка-мати, жінка – господиня дому, хранителька домашнього вогнища, жінка-поетеса.

Цікавий материк творчості Христини Керити – дитяча лірика. Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку письменниця підготувала збірку «Ви чули про гнома?», яка відзначена обласною літературною премією ім. Федора Потошняка в номінації «Твори для дітей». Книжка відкриває маленьким читачам дивовижний світ природи з її барвами і звуками. Спостереження за природними явищами завжди сповнене радістю відкриття. Світ природи Христини Керити живий, жвавий, незвичайний, усміхнений, окрилений піснею. Звеселяють навколишній світ «Лісові дзвіночки»:

– Дзень-дзень

Цілий день

Не стихають

Від пісень.

*Виграють комашкам,
Пташкам і ромашкам* (2, с. 80).

Її лірична героїня – дитина уважна, допитлива, спостережлива, з чуйним серцем, вона в постійній гармонії з природою. У світі природи Христина Керита завжди уміє знайти щось незвичайне, тут панує добро, слово «добро» стрічається у багатьох творах поетеси. Добрі справи роблять маленькі герої, вони вирощують у відрі ялинку з надією, що вона підросте «на радість і добро людям» («Ялинка»). Приводячи через близький дитині світ природи приклади доброти, готовності прийти на допомогу, Христина Керита подає маленьким читачам ненав'язливі уроки моралі. Хлопчик із вірша «Сон» у сні летить на ракеті, а місяць, побачивши його, запрошує до себе, обіцяє пригостити горішками, цукерками, хрускотливими колачами. У дитячому віці важливу роль відіграє виховання в дитині любові до праці. У віршах Христини Керити трудяться не лише люди, дорослі і діти, але й природа і тварини. Поетеса уміє знайти цікаві образи, створити рельєфну картину. Для активізації дитячого сприймання вона вводить цікаві діалоги. У вірші «На світанні» дятел своїм тукотінням будить синицю, сову, ластівку, горобця:

– *Тут-тук-тук, тут-тук-тук, –
Залунав у лісі стук.*
– *Це кому вже там не спиться, –
Вигляда з гнізда синиця.*
– *Це кому ще не до сну?
Зацікавило сову.*

... ..
– *Лише ластівка прудка
Ластів'ятонькам гука:*
– *Годі спати, любі діти,*

... ..
*Проганяйте сон-дрімоту –
Вийшов дятел на роботу* (2, с. 30).
(«На світанні»)

У віршах Христини Керити для дітей все казкове, усміхнене, зігріте любов'ю і радістю. Усміхається природа, люди, речі, веселість і радість – характерні особливості багатьох творів. Граючись, радіючи, дитина легше пізнає світ, їй стають ближчими й зрозумілішими явища природи і життя. Активізації пізнавальної діяльності дитини, творчого мислення сприяють загадки. Знаючи особливості психології дитини, Христина Керита створює цікаві портрети соняшника, їжачка, рака, білочки, півня. Їх характеристики лаконічні, зрозумілі, близькі дитячому сприйманню. Дитині не важко розгадати загадку «Хто це?»:

*Жовточубий, головатий
Стоїть хлопець коло хати,
Та одну роботу має*

Все за сонцем повертає (2, с. 67).
Їжачок із «Загадки» представляє сам себе:
*Маю голок я багато,
Та не вмю вишивати.
Можу тільки невеличку
Наколоти грушу-дичку* (2, с. 74).

Загадки Христини Керити, як і вся її творчість для дітей, сповнені любов'ю і ніжністю до живо-го дивосвіту природи, спонукають замислитися над цінністю життя, пробуджують одухотворено-поетичний погляд на світ. Мисткиня вміє зацікавити маленького читача незвичайним, справді казковим сюжетом, як у вірші «Ви чули про гому?». Гном Христини Керити не карлик, не злий дух, він загадкова, добра, таємнича істота, що живе у чайнику, який «хаткою зове».

Христина Керита зарекомендувала себе як здібний наставник творчої молоді, керувала літературною студією «Джерело», що функціонувала при Ужгородській середній школі № 6 ім. В. С. Гренджі-Донського.

Профіль творчості Христини Керити значною мірою окреслився у першій збірці «Березневі заручини», яка приємно вразила читачів глибокою людяністю, щирістю, чистотою, незахищеністю почуттів, умінням зупинити трепетну мить, радісну і сумну, побачити красу і неповторність буття у буденних речах. Цю стильову лінію, розпочату в «Березневих заручинах» (1981), вона успішно продовжила у книжках «Чекання дива» (1983), «Одкровення» (1989), «На руїнах храму» (2001), «У заганку літа» (2005), «У долонях світанку» («2012»).

Христина Керита у творчій дорозі, від збагаченої життєвим і творчим досвідом письменниці сподіваємося сходження на нові мистецькі вершини.

Література

1. Христина Керита. У заганку літа. Вибрані твори. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2005. 224 с.
2. Христина Керита. Ви чули про гнома? Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Ужгород: «Ужгородська міська друкарня», 2008. 81 с.
3. Ференц Надія. Художній світ Христини Керити: Літературно-критичний нарис. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 144 с.

Надія ФЕРЕНЦ,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
<https://orcid.org/0000-0001-8598-5387>;
фото Анни Семенюк (Zaholovok.com.ua)